

УДК 316.61:32:17.022.1

Теоретичні засади формування політичної свідомості громадян України як актуальний напрямок розвитку проблематики політичної соціології

К.Ю. КУБЛІК

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара, м. Дніпропетровськ, Україна, E-mail: kristina2086@mail.ru

Авторське резюме

Аналізуючи політичне життя через політичну ідеологію та політичну культуру, слід звернути увагу на політичну свідомість, яка представлена сукупністю теоретичних положень, поглядів, думок, настроїв, ціннісних орієнтацій і т.п., які реалізуються в процесі здійснення функцій політичної влади. Оскільки постулати політичної ідеології реалізуються за допомогою певного механізму - виборчих кампаній та громадської думки, то їх аналіз, безсумнівно, є одним з найважливіших напрямів політичної соціології. На сучасному етапі державотворення України, формування інституту громадянського суспільства важливим є вивчення механізму формування політичної свідомості нації. На стан політичної свідомості впливають процеси, що відбуваються не тільки всередині країни, але і на міжнародній арені. Зростання взаємозалежності всіх країн і народів, загальні погрози існуванню землян і загальні складнощі на шляху людського прогресу приводять до «глобалізації» всіх форм суспільної свідомості, у тому числі і політичної. Поворот від конфронтації до взаєморозуміння і співпраці означає істотні зміни в політичній свідомості і в політиці суб'єктів міжнародної взаємодії. Такими сьогодні є не тільки держави, але й безпосередньо народи, миролюбні демократичні масові рухи, люди доброї волі на всіх континентах. Консолідація їх зусиль здатна протистояти будь-яким формам гегемонії і диктату, будь-якій політиці, що проводиться з позиції сили.

Ключові слова: суспільство, політична свідомість, нація, політичне буття, соціальна свідомість, суспільний устрій, політична культура, політична адаптація.

Theoretical bases of formation of political consciousness of the citizens of Ukraine - as the actual direction of the development of the mainstreaming political sociology

K.U. KUBLIK

The Oles Honchar Dnepropetrovsk national university, Dnepropetrovsk, Ukraine,
E-mail: kristina2086@mail.ru**Abstract**

Analyzing the political life through political ideology and political culture should pay attention to political consciousness, which presents set of theoretical positions, views, opinions, attitudes, values orientation, etc. that are implemented in the process of implementing functions of political power. Because postulates political ideology are implemented using some mechanism, election campaigns and public opinion, their analysis is undoubtedly one of the major directions of political sociology. At the present stage of creation of the state of Ukraine, formation of the Institute of civil society is important to the study of the mechanism of formation of political consciousness of the nation. On the state of political consciousness influenced by processes not only within the country but also in the international arena. The growing interdependence of countries and peoples, General threat to the existence of humans and the General difficulties on the path of human progress lead to the «globalization» of all the forms of public consciousness, including political. A shift from confrontation to mutual understanding and cooperation means considerable changes in the political consciousness and politics subjects of international cooperation. These are not only the state but also directly peoples, peace-loving democratic mass movements, people of good will on all continents. Consolidation of their efforts is able to resist all forms of hegemony and dictates, any policy which is conducted from a position of strength.

Keywords: society, political consciousness, nation, political existence, the social consciousness, the social order, political culture, political adaptation.

© К.Ю. Кублік, 2014

Постановка проблеми. Структура політичної соціології як науки визначається її предметом і місцем серед інших напрямків наукового знання. Її теоретичні та методологічні основи, характеризують стан, тенденції та механізм участі людей у політичному житті суспільства. Якщо сутність політичного життя становить питання про владу та її використання, то з точки зору соціології представляє інтерес, місце людини, по-перше, у діяльності держави, її установ та організацій; по-друге, в житті політичних організацій і партій; по-третє, у діяльності громадських та добровільних об'єднань і рухів частково виконують політичні функції. Крім того, політична соціологія досліджує діяльність і ступінь залученості в політику національних груп і етнічних об'єднань. І нарешті, в цьому зв'язку слід розглянути такі інструменти влади, як армія і сили підтримки громадського порядку та громадянського спокою. Одним з головних напрямків дослідження політичної соціології є дослідження феномена політичної свідомості. Вивчення соціологічними методами політичної діяльності і політичної поведінки різних соціальних груп припускає з'ясування в цьому ролі масової політичної свідомості. Хоча участь у політичному житті, в тих або інших політичних рухах і може носити стихійний характер, значення масової (групової) свідомості завжди велике. Від її стану, пануючих в ній ідей і настроїв залежить надзвичайно багато.

Аналіз досліджень та публікацій. Проблемою політичної свідомості в тій чи іншій мірі займалися ще засновники та розробники політичної соціології – німецький соціолог М. Вебера (1864-1920), В. Парето (1848-1923), Г. Моска (1858-1941), Р. Міхельс (1876-1936), А. Бентлі (1879-1957), Г.Д. Лассуелл (1902-1978), А. Гоулмер (1920-1980), С. Ліпсет (нар. 1922), Т. Парсонс (1902-1979), Р. Мертон, Р. Блан, С. Ліпсет, П. Лазарсфельд, Б. Берельсона, Р. Россі. Предметом їх досліджень у політичній соціології стали, зокрема, проблеми громадських організацій і рухів, шляхів входження громадян у політичне життя, а також політична культура і політичне лідерство. Великий інтерес представляють роботи Р. Мілса, В. Ростоу, С. Рофвелла, Д. Лернера. [1]

Що стосується вітчизняної соціології, то в ній накопичено певний досвід дослідження політичних процесів. Роботи вітчизняних соціологів (Ю. Є. Волков, Л. А. Гордон, М. К. Горшков, А. В. Дмитрієв, Е. В. Клопов, В. С. Комаровський, В. К. Левашов, В.П. Макаренко) та юристів (В. М. Кудрявцев, В. С. Нерсисянц, Д. А. Керімов, Є. А. Лукашева, А. М. Яковлев) присвячені багатосторонньому аналізу владних відносин, їх суб'єктів, проблем співучасті людей у політичному та правовому житті.

Всі ці дослідження в тій чи іншій мірі аналізували проблеми влади, владних відносин, їх розвиток і функціонування. Багато вчених - вітчизняні і зарубіжні – приділили велику увагу їх природі, ролі держави, напрямкам діяльності формальних і неформальних інститутів, що претендують на участь у прийнятті політичних рішень.

Мета дослідження. Аналізуючи політичне життя через політичну ідеологію та політичну культуру, слід звернути увагу на політичну свідомість, представлене сукупністю теоретичних положень, поглядів, думок, настроїв, ціннісних орієнтацій і т.п., які реалізуються в процесі здійснення функцій політичної влади. Оскільки постулати політичної ідеології реалізуються за допомогою певного механізму - виборчих кампаній та громадської думки, то їх аналіз, безсумнівно, є одним з найважливіших напрямів політичної соціології. Тому метою даної статті є розкриття основних механізмів формування політичної свідомості громадян України.

Виклад основного матеріалу. Політична свідомість – одна з основних форм суспільної свідомості. Як і всі останні (право, мистецтво, мораль, релігія), вона має свій специфічний об'єкт віддзеркалення. Як таке виступає політичне буття (політична діяльність, поведінка) соціальних суб'єктів. Основними суб'єктами політичної діяльності є класи. Саме з моменту їх історичного виникнення з'являється політична діяльність як така. Вона припускає створення спеціальних інститутів (організацій), за допомогою яких класи, взаємодіючи, реалізують свої специфічні інтереси, ведуть боротьбу за владу, політичне панування, володіння ресурсами, територіями і так далі. Пануючі в суспільстві класи регулюють виробництво і розподіл духовних (ідейно-етичних) цінностей свого часу; а це означає, що їх ідеї і ціннісні орієнтири домінують у суспільній свідомості. Це відноситься до всіх форм суспільної свідомості, включаючи політичну. Класи зовсім не єдині суб'єкти політичної діяльності. Разом з ними в цій якості виступають нації (народності), соціально-демографічні, соціально-професійні групи і соціальні верстви населення. Соціологічне вивчення політичної свідомості припускає його співвідношення з об'єктом віддзеркалення, тобто з політичною діяльністю (поведінкою), з тими умовами, в яких вона формується, функціонує, розвивається (керуючись при цьому співвідношеннім принципом єдності свідомості і діяльності) [2].

З'ясування природи політичної свідомості припускає співвідношення політичної діяльності (поведінки) як його основного об'єкта віддзеркалення з економічною, бо остання є тим фундаментом (першопричиною), який врешті-решт визначає зміни в самій політичній свідо-

мости. Це не означає, проте, що економіка безпосередньо визначає суть політичної діяльності як об'єкта віддзеркалення і тим більше специфіку способу його віддзеркалення в політичній свідомості.

Ще існуючі уявлення про те, що політична свідомість безпосередньо і повно відображає економічні відносини, - явне спрощення складних зв'язків і взаємозалежностей між економікою, політикою і політичною свідомістю. Політична діяльність випробовує на собі вплив разом з економікою всієї суми соціальних, культурних, етнічних та інших умов, в яких вона виникає, а особливо вона залежить від соціального розшарування суспільства і від змін, що відбуваються в соціальній сфері.

У політичній свідомості отримує віддзеркалення відношення різних груп населення до суспільного устрою, до системи власності і влади, до держави, політичного режиму, партій і суспільних рухів. Все це обумовлює складний, внутрішньо суперечливий і такий, що постійно змінюється, характер політичної свідомості.

Політична свідомість виконує в суспільстві специфічні функції. Головними серед них є: політичне цілеспрямовання і політичне програмування. Вони найтіснішим чином взаємозв'язані. Основним завданням будь-якої політики є вироблення системи цілей, відповідної інтересам даного класу (групи), а також стратегії і тактики, необхідних для її реалізації. Ці цілі і способи їх досягнення знаходять своє теоретично обґрунтоване втілення у відповідних програмах, заявах, деклараціях суб'єктів політичної діяльності.

Політична свідомість не тільки відображає політичну діяльність, але й активно впливає на неї, формує певні вимоги до неї. У цьому полягає її нормативна роль. Її нормотворча функція полягає в тому, що вона формує певну систему цінностей (таких, наприклад, як толерантність, демократичність, патріотизм, інтернаціоналізм, колективізм і т. д.) [2]. Вона виконує також і науково-пізнавальну (когнітивну) функцію, що припускає систематично здійснюваний аналіз політичної практики і що виявляє її певні закономірності і тенденції (на базі чого виробляються політична стратегія і тактика).

Політична свідомість, як і всі інші форми суспільної свідомості, володіє «пам'яттю». Звичайно, в кожен конкретний момент часу воно виражає актуальні прагнення і потреби тих або інших суб'єктів політичної дії, але при цьому спрямоване в майбутнє і разом з тим по-коїться на досвіді минулого, на його традиціях, звичаях, знаннях. Кожен період історичного минулого відповідним чином відображений у політичній свідомості. Вивчаючи її стан, слід завжди співвідносити останнє з конкретним змістом чітких певних періодів історії. Без такого екскурсу в минуле важко правильно оці-

нити справжній стан політичної свідомості.

Слід спеціально підкреслити, що на визначених, особливо переломних, перехідних етапах історії відбувається актуалізація історичної пам'яті, минуле як би вторгається в сьогоденний день і примушує по-новому поглянути на себе, з одного боку, і надає при цьому певну дію на справи поточні - з іншою. [2] У цих умовах характерні риси політичної свідомості минулого часу як би знов оживають і стають характерними рисами сьогодення. Звичайно, цей стан скороминущий, і таке зіткнення ідей, концепцій, настроїв, пов'язаних з минулим і сьогоденням, здатне створити конфліктну ситуацію, певну напруженість у політичній свідомості.

По ступенях і формах віддзеркалення суті і змісту політичної діяльності в структурі політичної свідомості виділяються два діалектично взаємозв'язані рівні: теоретичний та буденний. Для теоретичного рівня характерна орієнтація на розкриття закономірностей (тенденцій) політичного життя суспільства і їх використання в організації практичної політичної діяльності. Його зміст складає вироблення теорій і концепцій, обґрунтування системи цінностей і політичних установок. Цей рівень пов'язаний безпосередньо з діяльністю ідеологів і тому нерідко називається політичною ідеологією [4]. Політична ідеологія рухоміша і мінливіша, ніж політична свідомість у цілому, і тим більша, ніж його така частина, як буденна свідомість. Суб'єкти політичної діяльності тільки тоді можуть розраховувати на успіх, якщо їх ідеологи постійно аналізують і узагальнюють соціально-економічні і політичні явища і виробляють відповідні корективи для політичної стратегії і тактики, якщо вміють передбачати зміни в суспільних потребах і розстановці протидіючих сил. Політична ідеологія грає значну роль у духовному житті суспільства, вона робить вплив на освіту, мистецтво, моральність. Політична ідеологія багатогранна. На нинішньому, перехідному етапі суспільству потрібна нова політична ідеологія - ідеологія оновлення політичної системи, що забезпечує становлення дійсно демократичних принципів політичного життя, затвердження соціальних і політичних інновацій. Ідеологія, вільна від догм, ілюзій і міфів (але успадковує все краще з колишнього досвіду), здатна інтегрувати різні соціальні і національні групи, акумулювати політичну енергію і досвід людей [3].

Буденна політична свідомість, що є своєрідним сплавом знань, уявлень, настроїв, відчуттів, думок, носіями яких є різні соціальні спільності, формується під впливом як політичної ідеології, так і політичної практики.

Невід'ємним елементом змісту як теоретичного (політичної ідеології), так і буденного (емпіричного) рівнів свідомості є політичні зна-

ння. Вони в різній мірі представлені в тому й іншому рівні, але, оскільки в їх основі лежить політичний досвід, різною мірою осмислений і систематизований, вони багато в чому визначають обидва ці рівня [5]. Політичні знання, що відображають інтереси тих або інших класів і груп, нерідко відрізняються швидше формою, ніж по суті. Так, теоретичні знання, розроблені політичними ідеологами, підносяться потім у вигляді політичних закликів і гасел, засвоюються буденною політичною свідомістю.

Між політичними інтересами і знаннями існує тісна кореляція. Інтереси частково залежать від уже здобутих знань. В той же час вони є стимулом здобуття нових. Засвоєння нових знань, у свою чергу, збільшує здатність адекватно відбивати політичні зміни, що відбуваються, адаптуватися до них, брати участь в ухваленні політичних рішень. (У нашому суспільстві, наприклад, немало людей, чия політична свідомість сформувалася в раніші періоди радянської історії і погано піддається дії умов і ідей, народжених процесами реформування). Буденна політична свідомість, як і ідеологія, пов'язана з класовими інтересами, але цей зв'язок менш стабільний і послідовний. Якщо політична ідеологія орієнтована, головним чином, на корінні інтереси того або іншого класу в цілому, то буденна політична свідомість більшою мірою відображає диференціацію цих інтересів усередині класу. Інакше кажучи, воно носить диференційований, пластичніший характер. Разом з тим на зміст буденної політичної свідомості впливають не тільки придбані досвід і соціально-політична ситуація, але й різні традиції, звичаї, пов'язані із способом життя тих або інших груп населення.

Основним джерелом формування буденної політичної свідомості є політичний досвід мас, їх реальна участь у політичній діяльності, умови, в яких ця участь здійснювалася.

Не викликає сумніву, що такі якості буденної політичної свідомості, як політична наївність, нестійкість поглядів і оцінок, схильність до ілюзій, міфів, марновірств, властиві цілим групам населення, детермінуються в першу чергу соціальними умовами, в яких ці групи знаходяться. Для подолання подібного стану, звичайно, потрібний час [5]. Можна швидко прокинутися від політичної сплячки, але швидко звільнитися від політичних марновірств, а тим більше подолати недовіру «до верхів» – не можна. Політична свідомість, як і всяке інше, володіє відомою інерційністю, та й сама політична діяльність і соціально-економічні умови, в яких вона виникає, явно недостатньо сприяють цьому.

На буденну політичну свідомість у суспільстві прямо впливають в сучасних умовах невдачі економічних реформ, під впливом яких

відбуваються зміни в самій політичній свідомості, в системі соціально-політичних уявлень, поглядів, установок і цінностей різних груп населення. Важливим чинником, що впливає на стан політичної свідомості, є політичний досвід мас. Цей досвід інтенсивно наростає. В цьому є і позитивні, і негативні моменти. Позитивні – це бажання змін, відвертість, гласність, участь у політичних акціях (мітинги, демонстрації, акти політичного протесту, народна дипломатія), негативні – це виникнення нових ілюзій, популізм, охлократія, пошуки ворога, дія соціальної демагогії. Але головне – зросла політична активність мас, їх участь у політичному житті, яке нібито наново відкрилося для них. І цей досвід – головна гарантія еволюції політичної свідомості у бік позитивних змін.

На цьому шляху основною перешкодою є такі укорінені риси політичної свідомості, що сформувалися за багато десятиліть, і особливо за роки застою, як авторитарність, байдужість, конформізм. Зміни в політичній сфері пов'язані з переходом від авторитарного політичного режиму до демократичного. І цей перехід можливий на шляху гуманізації політичних відносин, подолання відчуження мас від політичної діяльності, яке поки що повною мірою не відбулося.

Буденна політична свідомість гостро реагує на ті явища суспільного життя, які втілюють в собі відступ від тих або інших норм моралі і ідеології. Ці реакції відбиваються найповніше в суспільних настроях. Суспільні настрої – наймінливіший елемент буденної політичної свідомості. На суспільні настрої великий вплив роблять також різного роду труднощі, особливо економічного характеру, а також політичні і національні колізії. Так, загострення міжнаціональних відносин в умовах нашої країни викликало різкий сплеск суспільних політичних настроїв, в яких відбиваються тривога, заклопотаність мас і їх вимога до політичного керівництва вжити всіх необхідних заходів для ненасильницького дозволу виникаючих конфліктів. Складна гамма політичних настроїв має два крайні полюси: песимізм і оптимізм. Вони найявніше простежуються в співвідношенні з перспективами вирішення насущних проблем і з глобальними перспективами в цілому [4] (наприклад, при оцінці вірогідності затвердження демократії або тоталітаризму, перемоги на виборах прогресивних або реакційних сил і т. д.).

Політичні знання і настрої створюють основні передумови для формування оцінних думок, що лежать в основі групової (колективної) і суспільної думки. Останнє утворюється як результат групового (масового) спілкування, інтенсивного обміну соціальною інформацією по актуальних і життєво важливих для людей проблемах.

Групова і суспільна думки є важливим показником стану буденної політичної свідомості. Багато дослідників відзначають таку тенденцію в розвитку і функціонуванні громадської думки, як зростання її компетентності. Це свідчить про те, що наукові знання (теорії, концепції) проникають у буденну свідомість, впливають на її характер і загальну спрямованість. Стан громадської думки є важливим орієнтиром при ухваленні політичних рішень. Зрозуміло, такого роду рішення повинні ухвалюватися, перш за все, на основі наукових знань (тобто прийматися компетентно), але при цьому обов'язково повинен враховуватися стан буденної політичної свідомості.

Істотний елемент буденної політичної свідомості складають політичні відчуття. Вони обумовлені характером відносин, в які включений суб'єкт політичної дії. Умовою їх взаємодії і розповсюдження служить систематична участь суб'єкта в політичному житті в тій або іншій її формі. Спектр політичних відчуттів багатий - це і патріотизм, і націоналізм, і солідарність, і так далі

Відчуття відрізняються від настроїв більшою стійкістю й більшою підконтрольністю.

Політичні знання, настрої і відчуття роблять значний вплив на формування політичних переконань суб'єктів політичної дії. Політичні переконання - це завжди синтез знань, відчуттів, настроїв, що виражає глибоку віру в певні ідеали і цінності, готовність діяти в ім'я їх здійснення.

На стан політичної свідомості впливають процеси, що відбуваються не тільки усередині країни, але і на міжнародній арені. Зростання взаємозалежності всіх країн і народів, загальні погрози існуванню землян і загальні складнощі на шляху людського прогресу приводять до «глобалізації» всіх форм суспільної свідомості, у тому числі і політичної. Під їх дією виникають передумови для затвердження в міжнародній політиці держав загальнолюдських цінностей як безумовно пріоритетних, підпорядкування егоїстичних, місницьких, сучасних інтересів загальному інтересу виживання і прогресу людства. Звичайно, все це йде не просто. Новим прогресивним підходам заважають віджилі стереотипи, догматичне розуміння функції класової боротьби на сучасному світі,

абсолютизація ролі озброєного насильства у вирішенні проблем безпеки й багато іншого, що лишилося від колишніх епох, особливо від епохи холодної війни. Поворот від конфронтації до взаєморозуміння і співпраці означає істотні зміни в політичній свідомості і в політиці суб'єктів міжнародної взаємодії. Такими сьогодні є не тільки держави, але й безпосередньо народи, миролюбні демократичні масові рухи, люди доброї волі на всіх континентах. Консолідація їхніх зусиль здатна протистояти будь-яким формам гегемонії і диктату, будь-якій політиці, що проводиться з позиції сили.

Висновки. Таким чином, можна зробити висновок, що політична свідомість - це складне багатогранне явище, форма суспільної свідомості, яка характеризується віддзеркаленням у політичній діяльності та поведінці. По ступеню і формах віддзеркалення суті і змісту політичної діяльності в структурі політичної свідомості виділяються два діалектично взаємозв'язані рівні: теоретичний та буденний. Невід'ємним елементом змісту як теоретичного (політичної ідеології), так і буденного (емпіричного) рівнів свідомості є політичні знання. Вони в різній мірі представлені в тому й іншому рівнях, але, оскільки в їх основі лежить політичний досвід, різною мірою осмислений і систематизований, вони багато в чому визначають обидва ці рівні. Політичні знання, що відображають інтереси тих або інших класів і груп, нерідко відрізняються швидше формою, ніж по суті. Так, теоретичні знання, розроблені політичними ідеологами, підносяться потім у вигляді політичних закликів і гасел, засвоюються буденною політичною свідомістю. Буденна політична свідомість українців тяжіє до політичної наївності, нестійкості поглядів і оцінок, схильності до ілюзій, міфітизації, марновірству, що детермінується в першу чергу соціальними умовами, в яких знаходиться українське суспільство. Для подолання подібного стану, звичайно, потрібний час. Можна швидко звільнитися від політичної пасивності, але швидко подолати політичні марновірства, а тим більше подолати недовіру до вищої законодавчої та виконавчої влади не можна. Відбудовування правової держави з розвинутим відповідальним громадянським суспільством сприятиме формуванню нового типу політичної свідомості українців.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Айзатулин Т.А., Кара-Мурза С.Г., Тугаринов И.А. Идеологическое влияние европоцентризма [Текст] / Т.А. Айзатулин, С.Г. Кара-Мурза И.А. Тугаринов // Социологические исследования. - 1995.- №4. - С. 35-43.
2. Громов И. А., Мацкевич И. А., Семенов В. А. Західна соціологія. [Текст] /І.А. Громов, І.А. Мацкевич, В.А. Семенов. - СПб.: ТОВ «Видавництво ДНК», 2003. - 536 с.
3. Ильясов Ф. М. Політична соціалізація. В кн.: Ильясов Ф. Н. Політичний маркетинг. Мистецтво і наука перемагати на виборах. [Текст] / Ф.М. Ильясов. - М.: ІМА-прес, 2000. - С. 32-38.
4. Колосов В. А., Мироненко Н. С. Геополитика и политическая география. [Текст] / В.А. Колосов, Н.С. Мироненко - М., 2002. - 674 с.

5. Москаленко В.В. Соціальна психологія : Підручник. [Текст] /В.В. Москаленко - К.: Центр учбової літератури, 2008.- 688 с.

Стаття надійшла до редакції 10.12.2013

REFERENCES:

1. *Ayzatulın T.A., Kara-Murza S.G., Tugarinov I.A.* Ideologicheskoe vliyaniye evropotsentrizma (Ideological influence of Eurocentrism). *Sotsiologicheskie issledovaniya*. 1995. №4. P. 35-43.
2. *Hromov I. A., Matskevych I. A., Semenov V. A.* Zakhidna sotsiologhiia (Western sociology). SPb.: TOV «Vydavnytstvo DNK», 2003. 536 p.
3. *Iliasov F. M.* Politychna sotsializatsiia. Politychnyi marketynh. Mystetstvo i nauka peremahaty na vyborakh (Political socialization. Political marketing. The art and science of winning the election). M.: *IMA-pres*, 2000. P. 32-38.
4. *Kolosov V. A., Mironenko N. S.* Geopolitika i politicheskaya geografiya (Geopolitics and political geography). M., 2002. 674 p.
5. *Moskalenko V.V.* Sotsialna psykholohiia (Social Psychology). K.: *Tsentr uchbovoi literatury*, 2008. 688 p.

Кублік Крістіна Юріївна – кандидат політичних наук, доцент
Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара
Адреса: 49010, м. Дніпропетровськ, просп. Гагаріна, буд. 72
E-mail: kristina2086@mail.ru

Kublik Kristina Uriivna – PhD in political science, associate professor
The Oles Honchar Dnepropetrovsk national university
Address: 72, Gagarin Avenue, Dnipropetrovsk, 49010
E-mail: kristina2086@mail.ru